

VIRÁG ÁGNES

AZ EGRI RAJZISKOLÁTÓL A KÉPZŐMŰVÉSZETI ÉS
MŰVÉSZETELMÉLETI INTÉZETIG

1. Bevezető

A tanulmány célja, hogy átfogó képet adjon az egri vizuális oktatásról a líceumi rajziskolai kezdetektől a Rajz Tanszék működésén át a Vizuális Művészeti Intézet létrehozásáig, és végül bemutassa a mai Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézetben zajló munkát. A fejezetek időrendben tárgyalják a különböző korszakokat, érzékeltetve a jelentősebb változásokat mind a vezetői elképzeléseket, mind az oktatási rendszert és a fennálló infrastruktúrát illetően. Ennek szemléltetésére készült az 1. ábra.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen¹ a rajz oktatását mintegy 250 évvel ezelőtt, 1773-ban maga Eszterházy Károly egri püspök rendelte el.² A rajz tanítása az egykori Foglár-intézetben folyt (ma Érseki Szent József Kollégium), és mivel a püspök kiemelt figyelmet fordított a művészetekre, ezért tanárként Tischler Antal³ rézmetszőt alkalmazta (feltehetően az 1781 és 1787 közötti időszakban⁴). Eszterházy úgy vélte, hogy „a rajz a műveltség és a nevelés lényeges kelléke”⁵ (er. 1778). A püspök feltehetően határozott, tette kész személyiség lehetett, hiszen amikor Mária Terézia elutasította az egyetemalapítási törekvéseit és a konkrét terveket (1774-ben, majd megerősítve 1777-ben), akkor Eszterházy a vizuális nyelvet, nevezetesen a barokk freskókat használta fel arra, hogy előrevetítse a domus universitatis, azaz az egyetem ideáját a négy fakultással (jogi, bölcséleti, teológiai és orvosi). Az egri Líceum⁶ tükörcsüvegként tekint az egyetem történetére, ezért azt is tanúsítják, hogy Eszterházy igen nagy jelentőséget és erőt tulajdonított a vizuális szimbolikának.

¹ Korábban Egri Érseki Líceum, később Egri Pedagógiai Főiskola, 1969-től Ho Si Minh Tanárképző Főiskola, 1990-től Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, 2016-tól Eszterházy Károly Egyetem, 2021-től Eszterházy Károly Katolikus Egyetem.

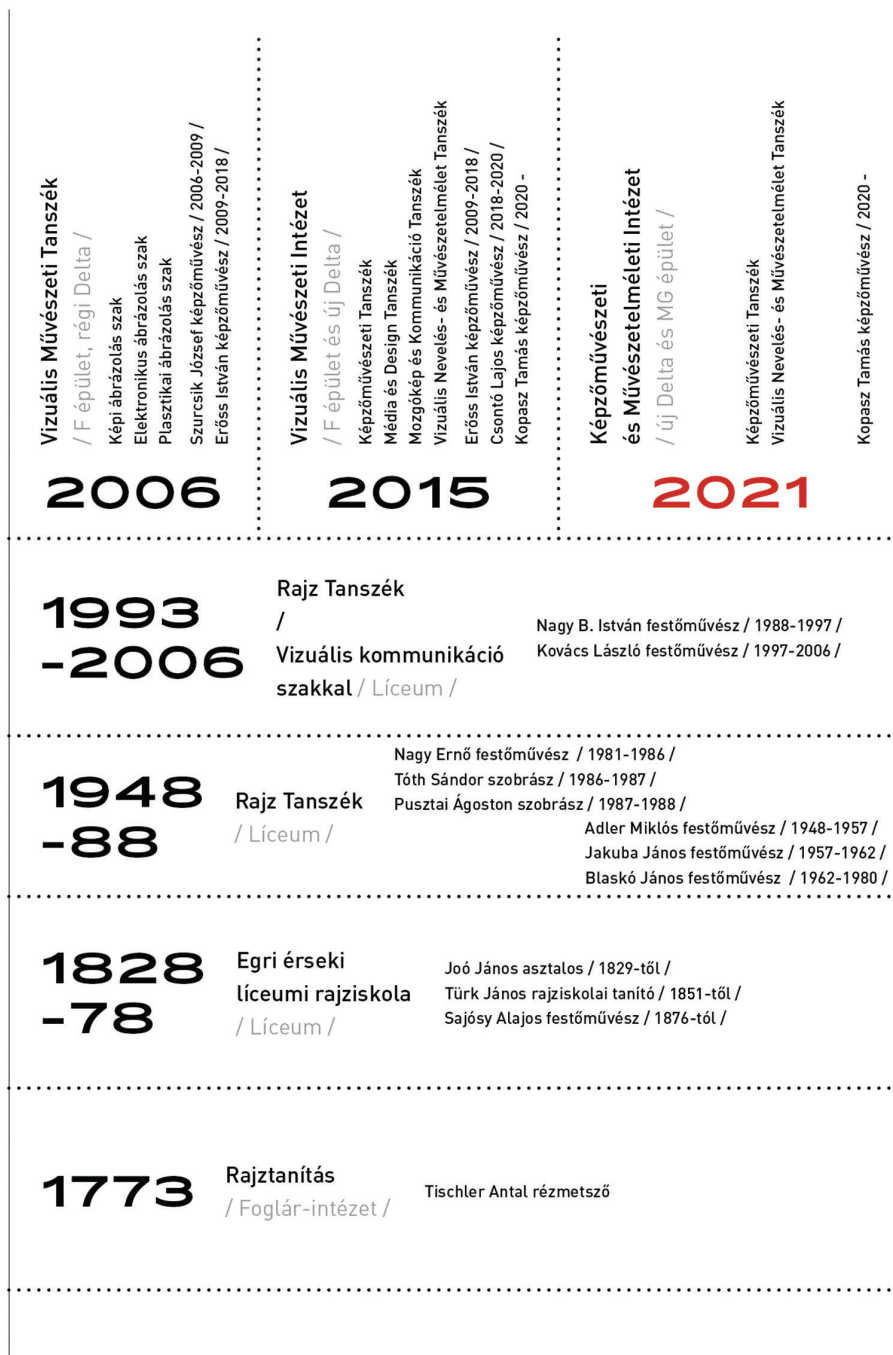
² BARTÓK, B. – MAKAI, J. – NAGY, A., *Az egyetemi tervektől az egyetemmé válásig: a Líceumhoz kötődő egri oktatás története*, Líceum Kiadó, Eger 2019.

³ Art. *Tischler Antal*, in *Magyar Életrajzi Lexikon*, főszerk. KENYERES, Á., Budapest 2001. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/tischler-antal-7827D/> – utolsó letöltés: 2023. június 14.

⁴ Uo.

⁵ SZMRECSÁNYI, M., *Eger művészetéről*, Stephaneum Nyomda R. T., Budapest 1937, 118.

⁶ Eszterházy Károly püspök hagyatékának, köztük az egri Líceum történetének a feldolgozásával az Esterhazy-anum Kutatócsoport foglalkozik részletesen.



1. ábra: Az egri művészeti oktatás főbb korszakai (Sárosi Dániel grafikája)

A könyvtárterem mennyezetén *A tridenti zsinatot*, vagyis az egyház megújulásának és megerősödésének ideáját látjuk, amelynek tervezője Johann Lucas Kracker, a cseh családból származó bécsi festőművész, megvalósítója a szintén bécsi festőművész Joseph Zach. A vizsgaterem mennyezetfreskóján *A négy fakultás* Franz Sigrist bécsi festőművész és segédei munkája, ez utóbbi 1780 és 1782 között készült el. Érdekessége, hogy a barokk időszak megszokott allegorikus alakjai helyett a korabeli tudósok ábrázolása jelenik meg a freskón (például boncolást végző orvosok).

2. Az egri érseki liceumi rajziskola (1828–1878)

A névadó püspök utódja, Pyrker János László ciszterci szerzetes, egri érsek (1826-tól) is jelentős művészetpártolónak bizonyult. Pyrkert 1820-ban velencei pátriárkának nevezték ki, később dalmát primás és császári titkos tanácsos lett, hétéves velencei tartózkodása idején közel kétszáz 16–17. sz.-i, elsősorban itáliai, német, németalföldi és francia festményt gyűjtött össze. Gyűjteményének nagy részét 1836-ban a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta (1846. március 19-én az ő gyűjteményéből nyílt meg az első kiállítás az akkori Nemzeti Múzeumban).⁷ Egerben Pyrker követte Eszterházy példáját, és bár ekkoriban Magyarországon még csak néhány hónapos tanfolyamokat tartottak kézműveseknek⁸, ennek ellenére ő kiállt a liceumi rajzoktatás fontossága mellett (maga fizette a rajztanárt, csak hogy mielőbb megnyíljon az egri rajziskola), valamint támogatta a hangászat (a zenei és a kántorképzés) megalapozását is.

Az immáron rajziskolaként működő képzés első hivatalosan foglalkoztatott rajztanára Joó János (1829-től) huszonöt éves szegedi asztalos lett. Joó János érzékeny és törekvő, gyakorlati és utópikus, távlati célokot egyaránt kijelölő oktató lehetett. Egyrésztől a gyakorlati oldalt ismerteti meg velünk Joó 1830-as beszerzési listája, amelyben ragasztót, spongyát, víztartó edényt, krétát, képrámákat, székeket, két asztalt, tanári széket és egy almáriumot kért. Másrésztől Joó oktatásról vallott nézeteit támasztja alá az, hogy a rajztudásra a mesterségek alapvető bázisaként tekintett, a *Héti Lapok*nak így nyilatkozott (1829): „A rajzolni tudás az értelmi fejlődésre és a műveltség fejlesztésére hatással van.”⁹ Jóval összetettebb céljait fogalmazta meg a *Nézetek a Magyar Nemzeti Míveltségi és Technikai Kifejlesztése Tárgyában* című könyvében (1841). Ebben egy olyan komplex oktatási intézmény, a Magyar

⁷ HAMZA, G., *Emlékezés Pyrker János Lászlóra (1772–1847), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjára*, https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2021/Pyrker_J%C3%A1nos_L%C3%A1szl%C3%B3_MTA_2021_Hamza.pdf – utolsó letöltés: 2023. június 14.

⁸ BARTÓK, B., *Az egri Érseki Liceum iskolái 1828–1948 között* in *Az egyetemmi tervektől az egyetemmé válásig. A Liceumboz kötődő egri oktatás története*. szerk., BARTÓK, B. – MAKAI, J. – NAGY, A., Liceum Kiadó, Eger 2019.

⁹ Uo. 95.

Athaeneum megalapítását részletezi, amelyben tanítóképző, tudós társaság, tudományos munkák kiadása és műszaki egyetem is működik. A rajzképzést mindez annyiban érintette volna, hogy a Líceum épületének az udvari középső szárnyát képzőművészeti kiállításokra alkalmas helyé kívánta átalakítani, ahol a Műcsarnokhoz hasonlóan évenkénti nagyszabású kiállítások bemutatására is lehetőség nyílt volna.¹⁰ Pyrker érsek további támogató szándéka nyilvánult meg abban az elképzelésben, amely szerint a rajziskolát időszerű lenne külön épületben elhelyezni (1843). Úgy vélte, hogy a Kacsza nevű kocsmá átalakításokkal megfelelné a célnak, elképzelése végül nem valósult meg, a rajziskola továbbra is a Líceum egyik tantermében maradt.¹¹

A Pyrkert követő Samassa József egyházi jogi doktor és egri érsek idejében, 1876-tól Sajósy Alajos,¹² az egri nagytemplomi oltárképek készítője, a ciszterci gimnázium és tanítóképző rajztanára oktatta a rajzot az egri érseki líceumi rajziskolában. Annak ellenére, hogy 1883-ban megnyílt az egri városi iparostanonc-iskola Gaál József zalaegerszegi rajztanár közreműködésével, a négyéves líceumi képzés még a két világháború közötti időszakban, Samassa működése után is folytatódott. A képzés magában foglalta a rajz- és a kézimunka-ismereteket.¹³ Maga a rajz- és a zeneterem, valamint a rajz- és a zeneszertár a Líceum földszintjén helyezkedtek el.¹⁴ Azt is tudjuk, hogy az egyik vizsgán „egy kockát kellett kézzel árnyékolással megrajzolni”¹⁵ (adat 1893-ból). Összességében elmondható, hogy az egri érseki líceumi rajziskola a későbbi iparrajziskolákat idézte, ahol az oktatás a szabadkézi rajzra, a mértani rajzra és a szakrajzra helyezte a hangsúlyt, hiszen a diákok között javarészt iparostanoncok, segédek és önálló mesterek voltak.¹⁶

3. A Rajz Tanszék (1948–1988)

1948 után, amikor a debreceni pedagógiai főiskolát összevonták az egrivel, a rajz – csakúgy mint a testnevelés, az ének és az úttörővezetés – kiegészítő szakként működött.¹⁷ Vinkler László (1973) egyik írásában a rajzoktatás és a művészeti nevelés huszonöt évét tárgyalta az 1940-es évek végétől az 1970-es évek első feléig. A képzés módszertanára vonatkozóan kifejtette, hogy a második világháború idejére „a magyar rajzoktatás történetében győzött

¹⁰ Uo. 96.

¹¹ Uo.

¹² Rövidebb ideig elődje volt Türk János rajziskolai tanító (1851-től), ő azonban feltehetően a fejlesztésekre vonatkozó beteljesületlen tervek miatt távozott.

¹³ BARTÓK, *Az egri Érseki Líceum iskolái* 88.

¹⁴ Uo. 86.

¹⁵ Uo. 84.

¹⁶ Uo. 93.

¹⁷ Uo.

a formalizmus, ami másolásra és utánzásra épült, mindez pedig az akadémiai-naturalisztikus művészeti kultúra pedagógiai lecsapódása volt”. Hozzátette, hogy „a főiskolai képzés szorosan összefüggött az általános iskolával”¹⁸, és „a tanítóknak, bármilyen szakosak voltak is, heti két órában rajzot is kellett tanulniuk”¹⁹. A „Táblai rajz” kurzus célja az volt, hogy általános műveltséget nyújtson, mégpedig az emlékezeti rajz gyakorlásán, a művészet-történeten, az ábrázoló geometrián, a perspektíva tanulmányozásán, a díszítéstervezésen és a szaktárgyi módszertanon keresztül. Vinkler meglátása szerint az 1970-es években már nem volt folytatható a síktól a térig való eljutás gondolata, ehelyett „differenciált alkotómódszertani munkára”²⁰ volt szükség. Mindezek alapján megállapítható, hogy a Rajz Tanszék negyven éve alatt jelentősen változott az oktatás módszertana.

1948-tól, a Rajz Tanszék megalapításától kezdve az első igazgató Adler Miklós (1948–1957) naturalista-realista festőművész volt. Szigorú oktatónak tartották, megkövetelte a pontos, valóságghű rajzot. A rajz és festés mellett ábrázoló geometriát is tanított. Meglátása szerint „a művészet *nem az ábrázolással kezdődik*, hanem azzal, hogy mondanivalónk van az emberek számára az életről, az ábrázolt tárgyról. *A művészet az eszmeiséggel kezdődik.*”²¹ A gyermek rajztanulását nem művészi megismerő tevékenységnek gondolja, hanem általános ismeretanyagként nevezi (ide tartozik többek között a megfigyelési módszerek tanítása, a helyes távlatban való ábrázolás, az ízlés kialakítása). „*Művészkedésre nem lehet őket [a gyermekeket] tanítani.*”²² Adler igazgatósága idején több főiskolai jegyzet is készült: *Tapasztalati távlatban* (Adler Miklós), *A magyar képzőművészet története, Egyetemes művészettörténet, Művészeti témák kislexikona* (dr. Baskai Ernőné Dienes Klára) és *A magyar nép díszítőművészete* (Platthy György).

Adlert Jakuba János (1957–1962) festőművész követte az igazgatói székben; munkáira az impresszionizmus és Szőnyi István hatása volt jellemző. Elődjétől eltérően érzelmdús ember volt, közvetlenségével hamar elnyerte a diákok szeretetét. Jegyzete *A rajzolás-festés alapvető kérdéseit* (1960) tárgyalta a távlati rajzolás, a színelmélet, a művészeti anatómia és a művészeti kompozíció kérdésein keresztül.

A következő időszakban Blaskó János (1962–1980) budapesti festőművész mintegy tizennyolc éven át töltötte be a Rajz Tanszék igazgatói posztját. Türelmes és segítőkész embernek tartották, aki otthonosan mozgott a bizottságokban (tagja volt az Országos Rajzi Szakbizottságnak és a főiskolai szakszervezeti bizottságnak), a szervezésben (a hallgatók

¹⁸ VINKLER, L., *A rajzoktatás és művészeti nevelés koncepciójának fejlődése a tanárképző főiskolák negyedszázados története során in Az általános iskolai tanárképzés 25 éve*, szerk. NAGY, J., Budapest 1973, 245.

¹⁹ Uo. 246.

²⁰ Uo. 255.

²¹ ADLER, M., *Rajzmódszertani irodalmunk in Az Egri Pedagógiai Főiskola évkönyve*, 1. köt., Eger 1955, 86. URL: http://publikacio.uni-eszterhazy.hu/1621/1/83-108_Adler.pdf – utolsó letöltés: 2023. augusztus 15.

²² Uo. 87.

számára csereutakat szervezett Erfurtba, előmozdította, hogy munkatársai rendszeresen szerepeljenek észak-magyarországi tárlatokon) és az oktatásmódszertan területein (újdonságot jelentett, hogy alkalmazott zománcművészt és grafikusbűvészt is a tanszéken).

Blaskót Nagy Ernő (1981–1986) festő követte az igazgatói székben, aki népművészeti gyűjteményét a tanszéknek ajándékozta. Nagy az elsők igazgatók között volt, aki már az egri Rajz Tanszéken végzett egykori hallgatókat oktatóként tudott felvenni a tanári karba, köztük Dévényi Jánost és Fajcsák Attilát.

A festő-igazgatók hegemoniáját a következő két évben szobrász-tanszékvezetők, Tóth Sándor (1986–1987) és Pusztai Ágoston (1987–1988) törték meg. Tóth inkább kispasztikákkal foglalkozott, jelentős munkákat alkotott az éremművészet területén, míg Pusztai keramikusként elsősorban samottal és kövel dolgozott. Ő készítette el Tinódi Lantos Sebestyén bronzszobrát (2002), amely a Dobó tértől a várhoz vezető út mentén üldögél és lantján zenél.

A rajzoktatás szempontjából az újabb sorsfordulat arra a rendszerváltást követő időszakra tehető, 1989 és 1996 között, amikor az egri főiskolán olyan új szakok létesültek, mint a számítástechnika, az angol (amerikanisztika specializációval), a könyvtár (informatika specializációval), a kommunikáció és a rajz és vizuális kommunikáció.²³

4. A vizuális kommunikáció szak elindítása a Rajz Tanszéken (1993–2006)

Nagy B. István (1988–1997) volt az első olyan igazgató, akinek az 1990-es évek Kádár-korszak utáni megújulását kellett képviselnie. A Kádár-korszakban a rajz-, a testnevelés- és az énekóra 45 perces pihenőidőknek számítottak az általános iskolákban, készségtárgyaknak olyan fontosabbnak titulált tantárgyak mellett, mint a matematika, az irodalom vagy a történelem. Ennélfogva ezek a tantárgyak nem az élet részeként, nem szellemi tevékenységként, hanem pusztán szórakozásként, pihenésként tűntek fel.²⁴ Nagy B. István számára a művészet nem ezt jelentette, hanem komoly munkát, kérdéseket, a kozmikus, a szakrális rendeltetés feltérképezését, Krisztust-keresést, olykor éppen a taoizmus (vagy más keleti tanok) segítségével.

Nagy B. István mindenkire kíváncsi volt, minden tanítványát a maga személyes sorában támogatta, és azt segítette, hogy hallgatói a legszemélyesebb hangjukon, önazonos módon nyilatkozzanak meg.²⁵ Keresztény, spirituális lélek volt, és úgy látta, „az »organikus

²³ BARTÓK, *Az egri Érseki Líceum iskolái* 93.

²⁴ NAGY, B. I. [et al.], *Tanári évek az egri főiskolán* in Nagy B. István, szerk. BAKONYVÁRI, M. Á., Arcus Kiadó, Budapest 2010, 203.

²⁵ Uo. 202.

szemlélet« lett a járható út, a legnagyobb alap. A gyermekrajzokból, a naivok alkotásából, a népművészet alkotásából, természeti népek kultúrájából egymástól függetlenül hasonló motívumrendszer, jelrendszer olvasható ki, és ebben megmutatkozik az isteni világregend, amely minden ember veleszületett sajátja, amely minden emberhez, tértől és időtől, fajtól, nemtől, kortól, vallásos neveltetéstől függetlenül tartozik.”²⁶ Sokszor idézett tanítványainak, Hamvas Bélának és Fritjof Caprának a munkáiból, maga mellé pedig olyan oktatótársat választott Földi Péter festőművész személyében, aki hasonló módon az elmélyülésre való hajlam és a befogadni tudás igényének kialakítását tartotta az egyik legfontosabb oktatói feladatnak.

Az új igazgató, Nagy B. István kezdeményezésére a tanári kar 1991-ben a rajztanárképzés mellett egy második szakra, a vizuális kommunikáció szak indítására vonatkozó tervezetet nyújtott be a minisztériumnál. Az elbírálás folyamata és a tanterv egyeztetése két évet vett igénybe, így végül 1993-ban lehetett először jelentkezni a szakra.²⁷ Az első években tíz-tizenkétszeres túljelentkezés volt.²⁸ Az eredeti elképzelés szerint az oktatás elméleti része művészettörténetből, gyerekrajz- és népművészeti ismeretekből állt, míg a gyakorlati képzés a rajz, festés, mintázás, színtan, tételmelet és művészeti anatómia tárgyakat foglalta magában. Mindezek mellett olyan műhelyek működését vázolta fel, mint a kerámia, a zománc, a textil, a sokszorosító grafika és az alkalmazott grafika. Az alapozó képzés részét jelentette a multimédia-stúdióban zajló képzéseken – fotó, animáció, videó – való részvétel.²⁹ A vizuális kommunikáció Nagy B. számára olyan képzési formát jelentett, amelyben egyszerre volt jelen a képi gondolkodás (2D), a térbeli gondolkodás (3D) és a multimédia-használat.³⁰ Ugyanakkor támogatta az olyan új kezdeményezéseket, mint az illusztráció, amelyek átjárást biztosítottak a zene és az irodalom társterületeire, valamint hozzájárult olyan kurzusok bevezetéséhez, mint a kereten kívüli művészetek és a művészet terápiás lehetőségei.

5. A Vizuális Művészeti Intézet (2015–2021) és annak előzményei

Az iparos- (1828–1878), majd a rajztanárképzést (1948–1993) középpontba állító oktatási célokról a vizuális kommunikáció szak (1993-tól) a korszerűbb tanmenet bevezetésével a hangsúlyt egyre inkább a vizualitásra és a művészeti képzésre helyezte át. Ez a hangsúlyeltolódás a kétszintű bolognai képzésben is megmutatkozott, amelynek köszönhetően

²⁶ Uo. 205.

²⁷ Uo. 214.

²⁸ Uo. 215.

²⁹ Uo. 200.

³⁰ Uo. 215.

a hallgatók három évig kizárólag a szakmával tudtak foglalkozni (a kiegészítő tantárgyak, például a pedagógia, csak később kerültek a tantervbe). Az említett irányváltás talán legkézzelfoghatóbb módon a hivatalos egyetemi névváltást megelőzően bevezetett MA szintű egyetemi képzési formában, a tervezőgrafikus-művész képzésben érhető tetten (2013-tól).³¹ Azonban meg kell jegyeznünk, hogy a régi diákok visszaemlékezései alapján már a Blaskó-korszak idejében is jóval többet nyújtott a rajztanári képzés, mint az szűkszerű lett volna, olyan alkotók és elméleti szakemberek indultak el pályájukon ezekből az osztályokból, mint Dargay Lajos, Haász István, Csáji Attila, a később művészettörténész Szeifert Judit vagy Lengyel László. A művészeti képzés megerősödése kétségtelenül köszönhető a jóhírű tanári karnak is, akik között olyan alkotók oktattak, mint Seres János, Földi Péter, Borgó (dr. György István Csaba), Bukta Imre festőművészek vagy Molnár László József grafikus. (F. B. E. szóbeli közlése, 2023. 06. 11.)

Nagy B. István után, 1997-től a Rajz Tanszék új igazgatója Kovács László festőművész lett, akit 2006-tól az immáron Vizuális Művészeti Tanszéken Szurcsik József grafikus és festőművész követett. Szurcsik József tanszékvezetése idejére esett az egri Leányka utcai F épület felújítása, így az időszak egyik legnagyobb kihívását a hiányzó, illetve folyamatosan változó infrastruktúrával való küzdelem és a lehetőségekhez való igazodás jelentette. Nemcsak a fizikai, hanem az oktatási struktúra is jelentősen módosult, ugyanis az Eszterházy Károly Főiskolán 2006-ban vezették be a bolognai rendszert, ami azt jelentette, hogy a Vizuális Művészeti Tanszéken három alapszak (BA) indulhatott: képi ábrázolás szak (festő és grafikus szakirányokkal), elektronikus ábrázolás szak (elektrográfia, webdesign és képanimátor szakirányokkal) és plasztikai ábrázolás szak (termésművészet specializációval).³² A hallgatói létszám a tanszékre vonatkozóan Eröss István visszaemlékezései alapján ekkoriban megközelítőleg 70-80 fő körül mozgott. Szurcsik József oktatói karrierjét a Magyar Képzőművészeti Egyetemen folytatta, ezért 2008-tól Eröss István képzőművész vette át a tanszékvezetői pozíciót.

Eröss úgy véli, hogy tanszék fejlődéséhez jelentősen hozzájárult az, hogy az akkori vezetés pénzügyi háttérrel biztosított a tervekhez, és mondhatni szabad kezet adott ő és kollégái számára (az oktatói létszám nagyjából 12-13 fő körül volt). Ennek köszönhetően valósulhatott meg a szitaműhely kialakítása, a műtermek új világítási rendszerének beépítése, új rajzszakok készíttetése éppúgy, mint azok az akkreditációs eljárások, amelyek az új szellemi műhely, egy igazi művészképző központ létrehozását segítették. Az, hogy a rajztanítás és a művészetközvetítői képzés művészképzéssé válhatott, több egymást követő igazgató és oktatói közösség együttes munkájának és törekvésének eredménye. Az akkreditációs

³¹ Később pedig ezt az irányvonalat erősítette a grafikusművész, legutóbb pedig a festőművész szak bevezetése.

³² A bolognai képzés tanmenetét és akkreditációs eljárását F. Balogh Erzsébet festő, főiskolai docens vezetésével dolgozta ki a tanszék. (F. B. E. szóbeli közlése, 2023. 06. 11.)

folyamatok során létrejött a tervezőgrafikus MA, majd a grafikusművész (munkacsoport-vezető: Mayer Éva 2019), végül a festőművész osztatlan képzés (munkacsoport-vezető: Kopasz Tamás 2022). Az 1. táblázat mutatja azt, hogy a következő években (2019 és 2023 között) hány fő jelentkezett az egyes vizuális szakokra.

Ugyancsak Eröss István működéséhez kapcsolódik két fontos tanszéki változás: az egyik a természetművészet specializáció bevezetése (amelyet a plasztika képzéssel kapcsoltak össze), a másik a nemzetközi kapcsolati hálózat kiépítése. Eröss azt vallja, hogy mindkét lépésben nagy szerepet játszik személyes múltja, nevezetesen az, hogy ötször próbált felvételt nyerni a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolára, de mindhiába, végül Budapestre vették fel, ahol lehetőség nyílt külföldi pályázatok révén Bécsben, Hágában, Salzburgban tanulni. Meglátása szerint minden lehetőséget megragadott arra, hogy megismerje a világot és a nagy európai gyűjteményeket. Hágában ismerkedett meg egy tanzániai fiúval, aki meghívta őt Afrikába; történt mindez 1994-ben, amikor Tanzániában még nem használtak tömeges szinten telefont és televíziót. Elementáris természetközeli élmény volt számára a Kilimandzsáró, a Viktória- és a Tanganyika-tó vidéke. Ezt az utazást számos más Európán kívüli út követte (többek között Kelet-Afrika, Tajvan, Japán, Dél-Korea), mindezek az utak, kapcsolatok és élmények hozzájárultak ahhoz, hogy doktori értekezését (majd könyvét: *Természetművészet*, 2011) a természetművészet témakörében írja meg. Tudatos volt tehát az első nyári nemzetközi természetművész művésztelep megszervezése a hallgatók számára és az is, hogy 2010-ben a természetművészet specializáció elindításával egy időben³³ Eröss elkezdett azon dolgozni, hogy indonéz cserediák-kapcsolatok alakuljanak ki (ekkor két indonéz diák érkezett Egerbe, és két magyar diák ment Jakartába), valamint 4-5 egri hallgató asszisztensként részt vett a Dél-Koreai Biennálé munkálataiban. Szintén erre az időszakra tehetőek a tajvani, örmény, indiai, japán, ghánai kapcsolatok, valamint az egri és a nagyváradi, kolozsvári, kassai felsőoktatási intézmények és művésztelepek közötti szakmai együttműködések.

A tanszék később, 2015-től Vizuális Művészeti Intézet néven működött tovább, amelynek intézetvezetője dr. habil. Eröss István DLA (2015–2018) képzőművész lett. Az újjászervezett Vizuális Művészeti Intézet két tanszékkal kezdte meg a működését, ezek a Képzőművészeti Tanszék (tanszékvezető: dr. Balázs Péter DLA, később Kopasz Tamás), valamint a Média és Design Tanszék (tanszékvezető: dr. Süli-Zakar Szabolcs DLA) voltak.³⁴

³³ Ebből az időszakból kerültek ki azok az oktatók is – Lipkovics Péter, Egervári Júlia és Kopacz Kund –, akik ma a természetművészet oktatói. (E. I. szóbeli közlése, 2023. 06. 11.)

³⁴ A Képzőművészeti Tanszéken 2016-ban festészet szakirány, képgrafika szakirány, természetművészet specializáció és vizuális és környezetkultúra tanár MA szakos hallgatók diplomáztak. Míg a Média és Design Tanszéken elektrográfia, képanimátor, webdesign szakirányokon és tervezőgrafikus-művész MA szakon diplomáztak a hallgatók.

2016-tól a főiskola Eszterházy Károly Egyetemként működhetett tovább,³⁵ ezzel egy időben a Vizuális Művészeti Intézet intézményi struktúrája is megváltozott. A két meglévő tanszék mellé bekapcsolódott a szintén művészeti ismereteket nyújtó Mozgóképek és Kommunikáció Tanszék³⁶ (tanszékvezető: dr. habil. M Tóth Éva DLA), valamint megalakult a Vizuális Nevelés- és Művészetelméleti Tanszék³⁷ (tanszékvezető: dr. Orosz Csaba DLA).

Szakok és jelentkezők száma	2019	2020	2021	2022	2023
Képzőművészet/ Képi ábrázolás (2021-től)	107	82	90	73	75
Tervezőgrafika	277	302	384	347	363
Grafikusművész	74	69	88	85	94
Festőművész (2022-től)	n.r.	n.r.	n.r.	42	54
Művészeti instruktorként (2023-tól)	n.r.	n.r.	n.r.	n.r.	32
Rajz- és vizuális kultúra-tanár	57	45	23	41	63
Össz. jelentkezők száma a meghirdetett szakokra együttesen	515	495	585	588	681

n. r. = nem releváns

1. táblázat: A táblázat a Képzőművészeti Tanszékre, a jelenlegi Média és Design Intézet által hirdetett szakokra és a Vizuális Nevelés és Művészetelméleti Tanszék által hirdetett szakokra jelentkezők számát mutatja évenkénti bontásban.

Dr. habil. Erőss Istvánt habil. Csontó Lajos (2018–2020) képzőművész, majd Kopasz Tamás (2020–) képzőművész, egyetemi docens követték az intézet vezetői székben. Az intézeti struktúra égisze alatt valósultak meg olyan speciális fesztiválok és kiállítások, mint például a *Slow Film Fesztivál* (2015-től), a *Típozóna* (2017-től), a *Szín-Biózis* (2019-től) vagy az *Invariáns* című oktatói kiállítás (2016. Kortárs Magyar Galéria, Dunaszerdahely).³⁸

³⁵ 2016-ban az egyetemmé válás okán volt látható a *Kézjegyek* című kiállítás a Kepes Intézetben (kurátor: dr. Boros Lili művészettörténész, tanszékvezető egyetemi docens).

³⁶ A Mozgóképek és Kommunikáció Tanszék akkor négy szakot indított, ezek a Kommunikáció- és médiatudomány, Mozgóképkultúra és médiismeret, Mozgóképművész MA és a Média-, mozgóképek- és kommunikációtanár osztatlan MA szak voltak.

³⁷ A Vizuális Nevelés és Művészetelméleti Tanszéken indított szak a rajz és vizuális kultúra osztatlan tanárképzés volt.

³⁸ A Mozgóképek és Kommunikáció Tanszék gondozásában megrendezett *Slow Film Fesztivál* nemzetközi diákművészeti fesztivál (például spanyol és román vendéghallgatókkal), ahol az alkotásokat nemzetközi zsűri bírálta el, a filmvetítéseknél az egri Uránia Mozi, a Liceum és az Artiszt Kávézó ad otthont. A Média és Design

2021-ben a Vizuális Művészeti Intézet gyakorlatilag megszűnt, mert annak tanszékei önálló intézetekként folytatták működésüket. A Mozgóképművészeti és Kommunikáció Tanszék kiválása után intézetté vált, amelynek jelenleg két tanszéke van, a Mozgóképművészeti Tanszék és a Filmtudományi és Kommunikációs Tanszék. További, a struktúrából kivált intézetek a Média és Design Intézet, valamint a Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet.

6. A Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet (2021–)

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézetét jelenleg Kopasz Tamás képzőművész vezeti. Kopasz³⁹ 2009-ben meghívással került az akkor még Képzőművészeti Tanszékre (amelyet akkor Eröss István vezetett) mint főiskolai docens. Már az első évben osztályt kapott, aminek utólag is örül, mert mindez segítette abban, hogy közelebb kerüljön a hallgatókhoz. (K. T. szóbeli közlése, 2023. 06. 10.)

Az intézet kurzusai jelenleg az új Delta és a Mátyás király úti MG épületben folynak. Az intézetvezető visszaemlékezései szerint az új Delta épület építésekor helyet kellett találni a benne működő képzések számára, így kerültek a gyakorlati órák az MG épületbe (ami akkor már évek óta üresen állt), ahol ma is biztosított a szabad műteremhasználat (vagyis a hallgatók kora reggeltől egészen késő estig, a tanórákon kívül is tudnak dolgozni). Ez azért is fontos, mert a hallgatók berendezkedhetnek, állandó helyet foglalhatnak maguknak, és biztonságban tudhatják a munkáikat és az eszközeiket. A szabad műteremhasználatnak is köszönhető az az elmélyült munka, amelynek eredménye a diploma- és egyéb kiállítások magas színvonala, a hallgatók országos kiállításokon való részvétele, a sikeres OTDK-szereplések. Kopasz Tamás eredményesnek tartja az intézetben zajló, az alkotási folyamatok és munkák bemutatására irányuló szervezési munkát, amiben aktív szerepet vállal, például azzal is, hogy az egyetemi oldalon az intézeti honlapot (<https://uni-eszterhazy.hu/kmi>) folyamatosan naprakészen tartja (létrehozva ezáltal egy olyan archívumot, amely magában foglalja az oktatókhoz és a hallgatókhoz köthető eseményeket). Munkája Egerbe kerülése óta szorosan kapcsolódott a disszeminációhoz, például heti rendszerességgel (hétfőnként 18.00-kor) különböző előadók

Tanszék szervezi a *Tipozóna* nemzetközi kiállítást (a résztvevők között volt például a krakkói Jan Matejko Képzőművészeti Akadémia vagy a Missouri Állami Egyetem), amelynek középpontjában a tipográfia áll. A kiállítás pedig egy-egy hívószó (például copy/paste, fikció) köré szerveződik. A Képzőművészeti Tanszék a Magyar Festészet Napja országos rendezvényhez kapcsolódva a *Szín-Biózis* kiállítások keretében mutatja be a tanszék festő szakos hallgatóinak munkáit más felsőoktatási intézmények festő szakos hallgatóinak alkotásaival együtt. A korábbi együttműködő partnerek között voltak a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának és a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakos hallgatói. A kiállítási helyszínt az egri Kepes Intézet nyújtotta.

³⁹ Kopasz Tamás korábban oktatott a Ferenczy István Vizuális Műhelyben, a Zebegényi Szabadiskolában, a Győri Tánc- és Képzőművészeti Szakközépiskolában, a Géb'Art Zalaegerszegi Nemzetközi Művésztelepen.

által tartott művészeti tárgyú előadásokat szervezett az F épületben, ennek mai formája a *Szelőztető* előadás-sorozat (amit később Kopacz Kund szervezett, jelenleg Sárosi Dániel gondozza). Kopasz kezdte el a művésztelepek megszervezését (az első művésztelepet Mezőszemerén tartották Bukta Imre portáján). Jónás Zoltán, valamint a HÖK támogatásával létrehozta a Hallgatói Galériát, (mai utódja a Leányka Bisztró Hallgatói Galéria és a Delta Galéria). Abban, ahogyan az intézet megjelenik az érdeklődők számára, fontosnak tartja a közönség felé való nyitást, a külső helyszíneken megtartott előadásokat, az ún. *Szabadegyetemet* (Kortárs képzőművészetről – közérthetően, dr. Boros Lili művészettörténész, tanszékvezető egyetemi docens kezdeményezésére). De véleménye szerint az egyetem hírért viszi az is, hogy az Erasmus-program keretében az intézet hallgatói és oktatói jelentős számban mennek külföldre (például Indonéziába, Ghánába, Örményországba, Lengyelországba, Montenegróba, Romániába), valamint fogadunk Erasmus-ösztöndíjjal és Stipendium-ösztöndíjjal érkező hallgatókat (az intézet külügyi felelőse dr. habil. Lenkey-Tóth Péter DLA). A művészeti produktum menedzselésének és bemutatásának ideáját és a szakma elsajátításának programját viszi tovább a 2023-ban induló művészeti instruktork MA szak is (dr. Széplaky Gerda egyetemi docens kezdeményezésére elindított sikeres akkreditáció, három specializációval).

A Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet egyéb szakmai rendezvényei közé tartozik a *Projekt Hetek*, amely során a természetművészet specializáció hallgatói két héten át dolgoznak egy-egy saját projekten (a vázlatok, látványtervek és makettek elkészítésétől a megvalósításon át a dokumentációig), amelyben lehetőség van tanári segítségkérésre, a koncepciók finomhangolására és arra is, hogy egy-egy fázisban egymást segítség a hallgatók. A *Projekt Hetek* helyszíne az MG épület kertje, ebbe épülnek be szervesen az elkészült munkák.

Az intézet hallgatói önálló vagy csoportos kiállítást szervezhetnek az új Delta épületben kialakított Delta Galériában.⁴⁰ Ez jó lehetőség arra, hogy az alkotó vagy alkotók egy komplexebb anyagot hozzanak létre, és azt bemutassák az egyetem más intézeteinek hallgatói számára is. Itt állított ki például Miklós Kelemen, a Székelyföldi Grafikai Biennálé díjazottja (*Ami megmaradt*, 2023. április 3–14.), de itt mutatták be az OTDK Művészeti Szekciójára továbbjutott hallgatók munkáit is (*Mustra*, 2023. március 20–31.). A Miskolci Grafikai Triennálé egyik díja az intézet által felajánlott művésztelepi részvétel, valamint a Delta Galériában kiállítási lehetőség. A hallgatók másik bemutatkozási terepe a Diplomakiállítás, amelyet évek óta az egri Kepes Intézetben rendeznek meg, ehhez 2015 óta Diplomakatalógus készül.

Az ismeretszerzést segítik a tanulmányi kirándulások, amelyek során többnyire budapesti kiállítóhelyek és múzeumok kiállításainak, restaurátorműhelyeinek, gyűjteményi raktárainak látogatása történik 2015-től félévi rendszerességgel (szervezője dr. Boros Lili, később bekapcsolódott dr. Széplaky Gerda). A gyakorlati, technikai, módszertani munkához és

⁴⁰ A Delta Galéria kiállításainak archívuma elérhető itt, URL: http://mdi.uni-eszterhazy.hu/viuzualis_muveszeti_intezet/hallgatoi_galeria.php – utolsó letöltés: 2023. június 14.

az alkotóközösségben való létezéshez (így például a kritikai visszajelzésekhez, konzultációkhoz) nyújt terepet a nyári művésztelepek sora, amely évfolyamonként, szakonként változó helyszíneken valósul meg (Aldebrő, Miskolc, Noszvaj, Rácalmás, Tihany, Tiszafüred).

6.1. A Képzőművészeti Tanszék

A Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet jelenleg két tanszékkal működik, ezek a Képzőművészeti Tanszék és a Vizuális Nevelés- és Művészetelméleti Tanszék.⁴¹ A Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet létrejöttéig bekövetkező főbb történeti változásokat mutatja az 1. ábra (készítette: Sárosi Dániel művésztanár).

A Képzőművészeti Tanszéken (tanszékvezető: dr. habil. Ferenczy Zsolt DLA egyetemi docens) elérhető a grafikusművész osztatlan szak, a festőművész osztatlan szak és a képi ábrázolás BA szak. Ferenczy kiemelte, hogy a festőművész osztatlan szak elindítása (2022) révén „a budapesti és a pécsi helyszínek mellett a Dunán innen is lehetőség van festészetet tanulni.” (F. Zs. 2023. 06. 04.) A tanszékvezető úgy látja, hogy „nincs műfaji, stílusbeli elvárás vagy követelmény a tanszékünkön, ebben a tekintetben szabad az önkifejezés minden lehetséges formája a festészet korlátos, de végtelenül változatos nyelvén. A festészet bizonyos szempontból egy szakma, melyet véleményem szerint lehet és kell is tanulni, hiszen az alapok nélkül nem lehet építkezni, változtatni, kísérletezni, sőt redukálni, megszüntetni és felfedezni sem. Szerintem ezért is fontos a »studírozás«, aminek egy nagyszerű helyszíne és időszaka az egyetemi lét. A folyamatos műtermi munka és a közvetlen beszélgetések talán koncentráltabban támogatják a hallgatókat az »önálló karakter megtalálásának« útján, ami valljuk be, magányos (illetve magára hagyatott), de semmiképpen nem átlagos. Egyébként nagyon örülök, hogy jómagam lehetek az első festőművész évfolyam osztályvezető oktatója. Izgalmas és reménytelen volt az első két félév, és remélem, semmi nem akadályoz meg minket abban, hogy az »egri festő szak« meghatározó és markáns színfolt legyen az ország képzőművészeti térképén.” (F. Zs. 2023. 06. 04.) A 2023–24-es tanévtől bekerülő hallgatók a hatodik félév végén jelentkezhetnek digitális festészet, digitális festészeti illusztráció specializációra. Így tehát a tradicionális technikák (papír, fa, fém, fotó alapozás, vizes és olaj bázisú vegyestechnikák) alkalmazása kiegészül a korszerű technikai megoldások elsajátításának lehetőségével.

A festészet az ún. képi ábrázolás BA szak formájában is elérhető, amelyhez a plasztikára épülő természetművészet specializáció választható, amely egyedülálló nemcsak Magyarországon, de Európában is. A természetművészet arra törekszik, hogy az ember és a természet közötti kapcsolatot elsősorban természetes anyagokból készült plasztikus alkotások által

⁴¹ A szakok részletes és aktualizált leírása nyomon követhető a következő linken, URL: <https://uni-eszterhazy.hu/kmi/m/tanszekek/kepzmuveszeti-tanszek> – utolsó letöltés: 2023. június 14.

kifejezze, alkalmazkodva a természet ciklusaihoz és az adott természeti környezethez (például a noszvaji barlangokhoz). Az Európában is egyedülálló képzés során elsajátíthatók olyan kézműves technikák, mint a csapolás, fonás, eresztés, kötözés. A természetművészet nemcsak technika, hanem látásmód, életmód is, olyan napjainkban is kurrens problémákra hívja fel a figyelmet és keres lehetséges válaszokat, mint a fenntarthatóság, az ökológiai válság vagy a túlfogyasztás.

2019 óta működik az osztatlan grafikusművész szak, képgrafika szakirány, művészi illusztráció specializációval, amely a rajzra és a sokszorosító grafikai eljárásokra (mély-, magas- és síknyomásra) helyezi a hangsúlyt. A szakon a hetedik félévtől felvehető a művészi illusztráció specializáció, amely a grafikai eljárásokhoz kapcsolódó digitális lehetőségekről szól. Az itt szerzhető tudás alkalmazható a különböző társ művészetek területein, így az eltérő médiák, a mozgókép, az irodalom, a zene magasművészeti igénnyel készül, mégis történetmesélésre, popkulturális vagy társadalmi kérdésekre reflektáló illusztrációjáról van szó.

6.2. A Vizuális Nevelés- és Művészetelméleti Tanszék

A Képzőművészeti és Művészetelméleti Intézet másik tanszéke, a Vizuális Nevelés- és Művészetelméleti Tanszék (tanszékvezető: dr. Boros Lili PhD egyetemi docens) jelenleg három képzést nyújt. Ezek az osztatlan vizuáliskultúra-tanár szak, a vizuáliskultúra-tanár rövid ciklusú levelező szakok, valamint 2023-tól a művészeti instruktork MA szak (kiállításszervező és képzőművészeti instruktork specializációval). E képzéseken kívül a tanszék oktatói három intézetben, mintegy nyolc szakon tartanak művészettörténeti, esztétikai és művészetelméleti kurzusokat.

A vizuáliskultúra-tanár szakon a hallgatók négy év elméleti és egy év iskolai gyakorlat keretében készülnek fel az általános és a középiskolai tanári pályára, de végzettségük révén elhelyezkedhetnek a múzeumi pedagógiai területeken is. A rajztanári szak párosítható többek között matematika, földrajz, testnevelés, magyar szakokkal. A képzés során a tanulás és a tanítás korszerű módszereit (például adaptív pedagógia) a pedagógiai műhelyek és a közösségépítő workshopok is segítik. Az elméleti érdeklődésű hallgatók számára arra is van lehetőség arra, hogy pedagógiai kutatásokban vegyenek részt, és tanulmányaikat neveléstudományi doktori képzésben folytassák.⁴²

⁴²A Látótér – Vizuális nevelés blog és digitális periodika olyan folyamatosan frissülő oldal, amely hírt ad a vizuáliskultúra-tanár szakos hallgatók és a szakon oktatók munkájáról, beszámol a szakmához kapcsolódó konferencialehetőségekről és újabb kutatási eredményekről (cikkekről, könyvekről, előadásokról). URL: <https://www.facebook.com/latotervizualisneveles> – utolsó letöltés: 2023. június 14.

A tanszék 2023-ban indította a művészeti instruktorképzés MA szakot, amelynek célja olyan művészetközvetítő szakemberek képzése, akik (mozgóképi, zene- és képzőművészeti területen szerzett) komplex tudásuk által képesek művészeti produkciók, projektek menedzselésére, ezért a művészettörténeti, esztétikai és szaktárgyi elméleti kurzusok mellett jogi, finanszírozási és logisztikai kurzusokat is végeznek (amelyek szükségesek például műgyűjtemények kiépítésénél, közönségszervezésnél vagy árverések lebonyolításánál). Bízunk abban, hogy a szak hozzájárul ahhoz, hogy a hallgatók nemzetközi szinten is megállják a helyüket, és segíteni tudják a művészet befogadását és értelmezését, ezért az elméleti tudás mellett olyan gyakorlati, valós produkciókban való részvételre is lehetőség nyílik, mint a kiállítás szervezés, a filmkészítés vagy a koncertek menedzselése. A művészeti instruktorképzés feladata rendkívül összetett, hiszen a tervezéstől a megjelenésig nyomon kell követnie az adott produkcióhoz kapcsolódó lépéseket, történjenek azok galériában, televízióstúdióban vagy színházban.

7. Összefoglalás

Az egri vizuális oktatás egyes korszakainak leírásán keresztül megragadhatóvá válnak az infrastrukturális változások, a főbb vezetői törekvések és a hallgatói lehetőségek mindezen változások tükrében. A rövid történeti összefoglaló alapját jelentheti egy olyan akár digitális kötetnek, amely vizuális alkotások reprodukciói, videófelvételek és megemlékezések révén is hozzáférést nyújt az elmúlt 250 év rajzoktatásának történetéhez.

Köszönet Ferenczy Zsoltnak (F. Zs. 2023. 06. 04.), Kopasz Tamásnak (K. T. 2023. 06. 10.), Erőss Istvánnak (E. I. 2023. 06. 11.) és F. Balogh Erzsébetnek (F. B. E. 2023. 06. 11.) az interjúkért, amelyekben meséltek az egri vizuális oktatás múltjáról és jelenéről! Szeretném köszönetemet kifejezni dr. Boros Lilinek a korrektúráért és a kritikai javaslatokért, Szabó Zsuzsannának a statisztikai adatszolgáltatásért és Sárosi Dánielnek az infografika elkészítéséért.